

Jakub Jedlička
Dvojitý typ realistické prózy. Raisův román *Západ* a Mrštíkova povídka
Když slunce zapadá
(posudek vedoucího bakalářské práce)

Bakalářská práce Jakuba Jedličky poněkud klame – titulem i uspořádáním. Nejde primárně o práci literárněhistorickou, soustředěnou na pojmenování diferencí v rámci převládajícího dobového literárního směřování, jak se zdá naznačovat titul, ale nejedná se ani o pouhou komparaci pohledů dvou farářů, zestárlých ve službě, na svět zalitý zapadajícím sluncem, jak by bylo možné vyvodit z její kompozice. Jedlička zjevně míří hlouběji. Prostřednictvím pozorné reflexe detailů a nápaditého odkrývání třeba jen naznačených vztahů se pokouší dobrat smyslu dialogu, k němuž v obou dílech dochází mezi vnímatelem a přírodním světem. Metodologicky se tak práce nejvíce přibližuje klasickému formátu *close reading* – a tento náročný způsob reflexe se kupodivu ukazuje jako pro autora nejpřirozenější a pro porozumění oběma textům zvláště vhodný.

Není smyslem posudku vypočítávat jednotlivé autorovy myšlenky a nápady, ale několik jich chci uvést jako příklady. Týkají se už samotné kompozice obou próz, především textu Raisova. Jedlička např. konstatuje rámec příběhu – jeho plynutí od pohřbu faráře Duchoně k pohřbu faráře Kalouse, ale hned si také povšimne, že v románu zcela chybějí svatby a křtiny. Jejich absence tak umocňuje obraz končícího života i světa. Paralelu figurkovitě stereotypní existence Raisových venkovanů nápaditě nachází v mechanickém betlému na stěně fary – ale povšimne si i toho, čím je vynucený stereotyp života v obci rozrušován: loučením a vítáním, příchody, odchody a návraty těch, kdo tu reprezentují nové kulturní hodnoty, především učitelů a kněží. Podnětné jsou také postřehy týkající se způsobu fokalizace, např. promyšlené distribuce reflexe chudého dějiště Raisova románu mezi několik interních fokalizátorů, vyjadřující v souhrnu kritický pohled kolektivu. Zvláště osobitá je pak interpretace očních vad protagonistů: těkající a mrkavý zrak Mrštíkova faráře jako by umocňoval postupnou proměnu velebné krajiny v apokalyptickou, u Raise zase Kalousova stařecká dalekozrakost umožňuje vnímat vzdálené panorama hor, dokonce i vidět zemřelé, ale umírání blízké sestry Kristinky jeho pozornosti uniká. Analýza perspektivy přináší také cenná zjištění: proměna ohniska, těkavé přibližování a vzdalování farářova pohledu např. dává Mrštíkovi možnost postihnout totalitu zobrazovaného světa; Jedlička si přitom všimá i toho, jak se na změně hlediska podílí kněžův pohyb, jeho okouzlené pokleknutí a následné povstání. Popis proměny krajiny jako „divadelní“ inscenace utvářené proměnlivými meteorologickými jevy, postupujícím večerem a farářovým pohledem, stále úzkostněji upřeným do výše, k nebi, neváhám označit za strhující – a za vrchol Jedličkovy bakalářské práce. Svou cenu ale mají i dílčí postřehy a výklady, týkající se až minuciózních detailů, např. farářova psa nebo klobouku.

Drobnohledné soustředění na vztah mezi vnímatelem a krajinou v obou prózách umožnilo autorovi identifikovat a popsat základní významové difference obou próz (soukromé x veřejné, blízkost x vzdálenost, tradice x pokrok, příroda x civilizace, hory x nížiny, obloha x

země, stáří x mládí apod.). Stranou ale nezůstal ani třetí klíčový aktér, slunce (světlo) svými proměnami v čase i prostoru předurčující osud zobrazených světů a jejich lidských vnímateľů, jejich směřování k „západu“ – k zániku.

Původní obavy školitele, že srovnávání povídky a románu bude už z žánrové podstaty obtížné, se autorovi podařilo rozptýlit. Působivost jeho práce umocňuje i osobitý způsob podání, poněkud se vymykající nárokům odborného stylu (angažováním čtenáře, množstvím otázek, kladených někdy i sobě samotnému, apod.), ale umožňující mu podat reflexi obou práz takřka jako „vyprávění“, jako příběh jejich poznávání – aniž by se kdy požadované odbornosti zpronevěřil. Škoda jen, že zjevnou kvalitu občas narušují technické nepřesnosti a sem tam i chybné vazby. S odbornou literaturou, ale např. i se svědectvími a vzpomínkami autor pracoval s jistotou a funkčně, v odpovídajícím výběru i rozsahu. Topograficky provedené komparace dějišť práz s jejich předpokládanými reálnými předobrazy vnímám spíše jako sympatické zpestření. Úvodní a závěrečná kapitolka pak vlastní interpretační jádro práce pouze rámuje, přičemž za zdařilejší považuji závěrečnou, věnovanou kritickému ohlasu obou děl. Ta úvodní zůstala poněkud povšechná, což je však pochopitelné: postihnout proměny domácího literárního realismu od počátků až po jeho rozkládání pod náporu nových směrů, zejména impresionismu a symbolismu, by bylo spíše úkolem pro monografii.

Za hlavní devízu Jedličkovy práce považuji skutečnost, že se její zjištění neopírají o apriorní teze, ale organicky vyplývají z pečlivého čtení a samostatné reflexe obou textů. Subtilnost a důslednost, s jakou byl tento výkon proveden, přesahuje běžný standard. Práci proto jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji pro ni klasifikaci „výborně“.

V Praze, 25. 7. 2024

doc. PhDr. Václav Vaněk, CSc.